

Усатий Г. О. - доцент кафедри кримінального права та кримінології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, доцент

ПЕРШОЧЕРГОВІ КРОКИ З РОЗБУДОВИ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Масштаби криміналізації та корумпованості влади мають тенденцію до невпинного зростання, сягаючи критичної межі, за якою настає втрата важелів керування державою з боку легітимної влади, розпад державних інститутів та припинення демократичного розвитку держави.
(Указ Президента України від 27 жовтня 2009 року № 870)

Головною передумовою ефективного формування та повноцінного функціонування Державного бюро розслідувань (ДБР) як абсолютно нової правоохоронної інституції в системі державних органів протидії злочинності та корупції є науково обґрунтована концепція її діяльності, яка обов'язково повинна стати складовою всієї правової реформи України (зокрема модернізації вітчизняних правоохоронних органів), а не комплексом окремих безсистемних заходів.

1. Кадрове забезпечення діяльності ДБР (відбір і стажування, підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації його працівників):

- пріоритетним напрямом є якнайшвидше укомплектування оперативних та слідчих підрозділів, оскільки саме від них залежить повноцінне функціонування ДБР. Проте цьому має передувати ретельне вивчення претендентів з числа колишніх працівників Генеральної прокуратури України, відповідних підрозділів Національної поліції та цивільних фахівців у галузі права;

- під час призначення працівників ДБР, особливо керівників підрозділів, критеріями оцінки повинні бути професійні та моральні якості, а не протекція, кумівство, чиношанування, особиста відданість і слухняність (причому важливо врахувати негативний досвід проведення аналогічних конкурсів до Національного антикорупційного бюро України, НАЗК та прокуратури);

- недопущення штучного створення культу особи керівника вищого рівня управління;

- попередження розмивання професійного ядра найбільш досвідчених працівників віком від 40 до 50 років, які мають значний трудовий потенціал;

- запровадження інституту наставництва для новопризначених працівників із числа їх більш досвідчених колег;

- об'єктивний моніторинг роботи підрозділів внутрішнього контролю для попередження необґрунтованого тиску на чесних і принципових працівників;

- запобігання торгівлі посадами й відомчими нагородами, а також науковими ступенями та званнями.

2. Фінансове та матеріально-технічне забезпечення діяльності ДБР:

- формування оптимального штатного розпису ДБР (перелік посад, кількість штатних одиниць, суми посадових окладів і надбавок, місячний фонд оплати праці тощо);

- ліквідація диспропорції в грошовому забезпеченні та привілеях працівників різних рівнів системи управління ДБР та іншим особовим складом.

3. Запровадження нових форм, прийомів і методів аналізу, прогнозування, запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, підслідних ДБР:

- розроблення концепції, стратегії, програм та окремих методик діяльності ДБР;

- визначення пріоритетних напрямів у діяльності ДБР (зокрема запобігання та протидія політичній злочинності, виявлення її економічного підґрунтя тощо);

- створення скриньок довіри (електронних, анонімних тощо), з метою отримання інформації від населення про факти злочинів, передбачені ст. 5 Закону України «Про Державне бюро розслідувань» і підслідні ДБР;

- максимальне використання можливостей інституту кримінально-правового компромісу (на зразок ч. 5 ст. 354 КК України);

- створення окремого структурного підрозділу ДБР з моніторингу та збирання перспективної інформації у засобах масової інформації про найбільш резонансні факти вчинення злочинів, підслідних ДБР.

4. *Налагодження тісної взаємодії ДБР із правоохоронними й іншими державними органами та створення належних умов для добросовісної конкуренції між ними.*

Ураховуючи вимоги, закріплені у ч. 3 розділу VI Закону України «Про Державне бюро розслідувань», на початковому етапі функціонування ДБР і надалі необхідно також налагодити тісну безконфліктну співпрацю колишніх працівників Генеральної прокуратури України, відповідних підрозділів Національної поліції та цивільних фахівців у галузі права. Ідеться також про пошук та вдосконалення передбачених чинним законодавством шляхів максимального доступу ДБР до оперативної та криміналістично значущої інформації інших державних органів.

5. *Вивчення можливостей позитивного зарубіжного досвіду правоохоронних органів і структур, ідентичних ДБР:*

- недопущення вибіркості в реагуванні на злочини, що належать до підслідності ДБР;
- створення та активне використання легендованих підприємств;
- провокація підкупу працівників ДБР задля виявлення осіб, схильних до отримання неправомірних вигод.

6. *Вивчення передового досвіду, новітніх наукових вітчизняних та зарубіжних здобутків правоохоронних органів з метою їх подальшої реалізації в практичній діяльності ДБР:*

- створення Аналітичної робочої групи при керівникові апарату ДБР з метою забезпечення діяльності науково-консультативного характеру (зокрема розроблення стратегічного бачення шляхів трансформування ДБР у напрямі наближення до сучасних європейських стандартів, моніторинг дисертаційних досліджень та інших наукових праць за проблематикою у цій сфері, ініціювання підготовки нормативно-правових актів тощо);
- запровадження інноваційних правоохоронних технологій, що відповідають міжнародним вимогам;
- залучення провідних науковців для проведення аналізу та надання відповідних експертиз стосовно окремих аспектів діяльності ДБР.

7. *Формування принципово нової ідеології та критеріїв ефективності діяльності ДБР:*

- підвищення авторитету ДБР та створення позитивного іміджу його працівників;
- викорінення практики оцінки роботи підпорядкованих підрозділів за валом показників, припинити гонитву за нарощуванням результатів роботи шляхом викриття незначних кримінальних правопорушень;
- розроблення нових підходів до оцінки роботи працівників ДБР (зокрема, з огляду на й стан правопорядку в межах адміністративно-територіальної одиниці з урахуванням громадської думки та ступеня

довіри людей до ДБР), причому кількісні показники не повинні стати головним критерієм.

Оскільки головною метою діяльності будь-якого правоохоронного органу вважають контроль за обсягом і структурою відповідної злочинності, необхідно чітко усвідомлювати, скільки та яких кримінальних проваджень перебуває у слідчих ДБР, яку частину з них передано до суду та яке рішення за ними прийняла судова інстанція (виправдувальний чи обвинувальний вирок). Інакше кажучи, найкращим критерієм якості кримінальних проваджень і, відповідно, діяльності слідчих та оперативних підрозділів ДБР повинна стати невідворотність кримінальної відповідальності для винних осіб через рішення суду, а не кількість матеріалів, що перебувають у провадженні слідчого. Додатковим критерієм ефективності діяльності ДБР можна визнати також факти вилучення за рішенням суду у власність держави грошей, цінностей та іншого майна, одержаних унаслідок учинення злочину;

- забезпечення повноти обліку та реєстрації відповідних кримінальних правопорушень, а також дотримання законності під час реагування на заяви і повідомлення про злочинні посягання (не допускати приховування злочинів від обліку);

- підтримання стійкої мотивації у працівників ДБР на виконання професійної діяльності.

8. Постійне вдосконалення структури ДБР та його інституційне забезпечення:

- розроблення проекту нової структури апарату ДБР, визначення необхідного мінімуму управлінського апарату ДБР;

- оптимізація чисельності особового складу, уникнення дублювання та функцій та певних напрямів роботи, об'єднання окремих галузевих служб чи підрозділів;

- прийняття пропозицій щодо вдосконалення організаційно- штатної структури, форм і методів професійної діяльності ДБР та її відповідних підрозділів; чітке визначення та розмежування сфер відповідальності, завдань, обов'язків і повноважень; забезпечення гармонізації та оптимізації навантаження на працівників ДБР.

9. Максимальне сприяння здійсненню активного демократичного цивільного контролю за діяльністю ДБР з метою забезпечення принципів прозорості та відкритості:

- урахування підзвітності громадянам, здійснення регулярного прийому громадян керівництвом ДБР;

- формування партнерських стосунків із населенням; організація регулярного надходження експертних висновків про ефективність діяльності ДБР.

10. Системний характер будь-яких змін у діяльності ДБР.

Завершити доповідь варто словами Прем'єр-міністра Республіки Сінгапур Лі-Куан-Ю, одного з творців сінгапурського «економічного дива», який на запитання. «За допомогою яких законів та програм у Сінгапурі було подолано корупцію» відповів: **«Не потрібно жодних нових законів і жодних програм, достатньо, щоб нагорі опинилось декілька порядних людей».**